

Demografik Yaşlanma ve Yaşlılara Yönelik Kamusal Hizmetlerin İncelenmesi: İzmir İli Örneği

Examination of Demographic Aging and Public Services for the Elderly: The Case of İzmir Province

Zeliha KANTİK
Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal
Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar,
Türkiye
Institute of Social Sciences, Afyon
Kocatepe University, Afyonkarahisar,
Türkiye
katik.zelis.36@gmail.com

Fatih AYHAN

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-
Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü,
Afyonkarahisar, Türkiye
Department of Geography, Afyon
Kocatepe University, Faculty of Arts and
Sciences, Afyonkarahisar, Türkiye
fayhan@aku.edu.tr

Bu çalışma birinci yazarın ikinci yazar
danışmanlığında hazırladığı yüksek
lisans tezinden üretilmiştir.
This study is based on the master's
thesis prepared by the first author
under the guidance of the second
author

Geliş Tarihi/Received 05.11.2024
Revizyon Tarihi/Revision 15.11.2024
Kabul Tarihi/Accepted 13.12.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 25.06.2025

Atıf:
Kantik, Z., & Ayhan, F. (2025). Demografik
Yaşlanma ve Yaşlılara Yönelik Kamusal
Hizmetlerin İncelenmesi: İzmir İli Örneği.
Edebiyat ve Beşeri Bilimler Dergisi, 74,
227-241.

Cite this article:
Kantik, Z., & Ayhan, F. (2025). Examination
of Demographic Aging and Public Services
for the Elderly: The Case of İzmir
Province. *Journal of Literature and
Humanities*, 74, 227-241.

Content of this journal is licensed under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial
4.0 International License.

Öz

Demografik yaşlanma dünyada ve ülkemizde giderek belirgin bir sorun haline gelmektedir. Artan yaşlı nüfusun beraberinde getirdiği sosyal ve ekonomik sorunlara karşı küresel ve ulusal çapta çözüm arayışları sürmektedir. Bu kapsamda Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) aktif yaşlanma çerçevesinde yaşlı dostu kent yaklaşımını getirmiştir. Ülkemizde ise nüfusun yaşlanması sorunu On Birinci Kalkınma Planı içine girerek alınacak tedbirler devlet politikası haline getirilmiştir. Bu tedbirler arasında yaşlı nüfusun hayat kalitesini artırma adına yaşlı dostu kentlerin geliştirilmesi yer almaktadır. 2023 yılı itibarıyla sahip olduğu %12,8'lik yaşlı oranıyla İzmir, Türkiye'nin çok yaşlı illerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda İzmir'de yaşlı dostu kent uygulamaları son yıllarda giderek yaygınlaşmaktadır. Bu çalışmada öncelikle İzmir'de nüfusun yaşlanma sürecine ait demografik veriler analiz edilmiştir. Ardından İzmir'de yaşlı dostu kent olma yolunda uygulanan çalışmalara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İzmir, Demografik Yaşlanma, Yaşlı Dostu Kent

Abstract

Demographic aging is increasingly recognized as a critical issue both globally and in Turkey. Efforts to address the social and economic challenges posed by an aging population continue on both national and international levels. In this context, the World Health Organization (WHO) introduced the age-friendly city approach within the framework of proactive aging. In Turkey, the challenge of population aging has been prioritized in the Eleventh Development Plan, and measures to address it have been elevated to state policy. These measures include the development of age-friendly cities to enhance the quality of life for the elderly population. With an elderly population rate of 12.8% as of 2023, İzmir is considered one of Turkey's cities most affected by demographic aging. Consequently, age-friendly city practices have become increasingly prominent in İzmir in recent years. This study first analyzes demographic data related to the aging process in İzmir. Subsequently, it presents examples of age-friendly initiatives implemented in the city.

Keywords: İzmir, Demographic Aging, Age Friendly City.

Giriş

Yaşlılık, yaşam süreci içinde gelişme ve olgunlaşma döneminin ardından gelen ve tüm canlılarda görülen doğal bir süreç (Yerli, 2017, s. 1279) olurken Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 65 yaş ve üzeri nüfusu “yaşlı nüfus” olarak tanımlamaktadır. Diğer yandan bir toplumda doğurganlığın azalması ve ortalama yaşam süresinin uzamasıyla birlikte yaşlı nüfusun payı artar. Bu durum demografik yaşlanma olarak adlandırılır (Kalkınma Bakanlığı On Birinci Kalkınma Planı, 2018, s. 2). Preston, Himes ve Eggers’in (1989) yaptığı çalışmada ABD, Hollanda ve Japonya örneğinden yola çıkılarak demografik yaşlanma üzerinde ölüm oranlarının azalmasının büyük payı olduğu vurgulanmıştır. Demografik açıdan nüfusun yaşlanması ya da demografik yaşlanma durumu toplumların yaşantılarını şekillendiren sosyal, ekonomik ve kültürel yapılarla ilişki içinde olan demografik bir süreçtir.

XXI. yüzyılın en önemli demografik olgularından biri olan yaşlanma, öncelikle gelişmiş toplumlarda görülen ve yakın gelecekte gelişmekte olan toplumlarda da kendini gösterecek bir süreçtir (Nazlı, 2016, s. 1). Bu demografik değişim, toplumun değişen sosyal yapısına ve kadınların işgücüne yoğun katılımına bağlı olarak doğum oranlarının düşmesi, sağlık hizmetleri, barınma ve beslenme şartlarındaki iyileşmeye bağlı olarak ortalama ömrün uzaması, ölüm oranının azalması, genç nüfusun başka bölgelere göç etmesi gibi çeşitli sosyoekonomik faktörlerin etkisiyle ortaya çıkmaktadır. Demografik yaşlanma durumu toplumların nüfus yapısında köklü değişikliklere yol açar. Ayrıca bir bölgede nüfusun yaşlanması ekonomi, sağlık, ulaşım, sosyal hizmetlere erişim vb. konularda politika üretilmesini merkezi ve yerel yönetimler açısından zorunlu kılmaktadır (Yasak ve Keskin, 2019, s. 1157). Bu bakımdan yaşlanan bireylerin sorunları devletlerin, yasa/politika yapıcılarının üzerinde çalıştığı temel konulardan biri olmuştur. Pek çok uluslararası kuruluş ve araştırmacı bireylerin yaşlılık dönemlerinde olabildiğince uzun süre bağımsız ve aktif bir yaşam sürmelerinin bireysel ve toplumsal faydalarına dikkat çekmektedir (Taş vd., 2023, s. 73).

Dünyada giderek artan demografik yaşlanmanın mekansal dağılımı incelendiğinde yaşlı oranının en fazla Avrupa (%20) ve en az Afrika (%5) kıtalarında olduğu görülür. Dünya’da özellikle Japonya, Avusturya, İspanya, Çek Cumhuriyeti, Slovenya ve Yunanistan’da yaşlı oranı yüksektir (Mandiracıoğlu, 2010, s. 40). Bu ülkelerin dışında sanayileşmeye daha geç katılan bazı Afrika, Asya ve Latin Amerika ülkeleri de demografik yaşlanma sürecine doğru ilerlemektedir. Ortaya çıkan bu kaçınılmaz döngüde tüm dünya geneline yayılan durumu “küresel yaşlanma süreci” olarak adlandırılabiliriz.

1970’lerde çevrenin/mekânın da yaşlılık üzerinde bir etkisinin olabileceği araştırılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda mekân gerontologları sosyal coğrafya modelini takip ederek yaşlıların yerleşim biçimlerini anlamaya çalışmışlardır. Bu çalışmalarda genel olarak yaşlıların yerleştikleri mekânı kendi yaşlılık süreçlerine göre seçtikleri görülmüştür (Esendemir, 2016, s. 412). Diğer yandan mekân bilimi olan coğrafya ile yaşlı bilimi olan gerontoloji arasında bir bağ oluşturan ve coğrafi gerontoloji olarak adlandırılan yeni bir disiplin gelişme gösterirken (Yakar, 2018’den akt. Özgür, 2018, s. 326) mekân (çevre) arasındaki ilişkiye vurgu yapan çalışmalar da (Özgür, 2018; Yakar ve Özgür, 2022; Özgür ve Kılınç, 2022; Özgür, 2019; Şenol ve Saraçoğlu, 2012; Köse ve Aydın, 2022) son yıllarda ülkemizde bazı coğrafyacılar tarafından gerçekleştirilmektedir.

Yaşlı bireyler için çeşitli mekânlar sosyal ve sembolik anlam içerirken bu mekânlar yaşlı bireylerin fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarına uygun şekilde tasarlanmalıdır. Giderek artan demografik yaşlanmaya bağlı olarak yaşlı dostu mekânlara ihtiyaç duyulmaktadır. Yaşlı dostu mekân kavramı; yaşlı bireylerin kapasitelerinin farkında olarak onların ihtiyaçlarına ve hayallerine göre yerleşim yerlerinde değişiklikler yapmak, sosyal politikalar geliştirmek ve hizmet ağları oluşturmak anlamına gelmektedir (Esendemir, 2016, s. 413). Yaşlı dostu kentler sadece yaşlı bireyler için değil aynı zamanda toplumdaki diğer kırılgan gruplar için de erişilebilirlik ve kapsayıcılık açısından örnek bir model oluşturur (Plouffe ve Kalache, 2010, s. 738). Bu anlamda yaşlı dostu mekân oluşturulması hususunda yerel ve merkezi yönetimlere büyük sorumluluk düşmektedir.

DSÖ tarafından 2005 yılında Brezilya’nın Rio de Janeiro şehrinde gerçekleştirilen 18. Uluslararası Gerontoloji ve Geriatri Derneği Kongresinde (IAGG) aktif yaşlanma politikası kapsamında “yaşlı dostu kentler ve topluluklar” projesi ortaya çıkmıştır. Ardından 2007 yılında şehirlerin yaşlı dostu kent olarak düzenlenmesi ve aktif yaşlanmayı teşvik etmek adına gereken düzenlemeleri içeren bir kılavuz yayınlanmıştır (WHO, 2007). Projenin yaygınlaştırılarak yaşlı dostu kent sayısının dünya çapında artması hedefi adına DSÖ tarafından “Yaşlı Dostu Kentler ve Topluluklar Küresel Ağı” oluşturulmuştur. Proje yıllar itibarıyla gelişmiş ve 2024 yılı itibarıyla 53 ülkede 1606 kent ve 330 milyon insanı kapsar hale gelmiştir (WHO, 2024). Bu ağın kurulmasının nihai amacı “yaşlı dostu dünya” oluşturma amacına hizmet etmektir. Yaşlı Dostu Kentler ve Topluluklar Küresel Ağı yolu ile yaşlılar için nelerin ve ne tür desteklerin sağlanması gerektiği konularında fikir alışverişi yapılması ve teknik destek sağlanması amaçlanmıştır (Bilir, 2018, s. 27). Yaşlı dostu kent ağına zaman içinde Türkiye’den Mersin, Bornova (İzmir), Seyhan (Adana), Kadıköy (İstanbul), Beşiktaş (İstanbul) ve Muratpaşa (Antalya) belediyeleri dahil olmuştur.

Türkiye’de özellikle 1950’lerde başlayıp 1980’li yıllardan sonra hızlanan şehirleşmenin beraberinde getirdiği doğum oranlarının düşmesi, ölüm oranlarının azalması, ortalama ömür beklentisinin artması gibi nedenlere bağlı olarak demografik yaşlanma süreci yaşanmaktadır (Köse ve Doğan, 2022, s. 262; Keskin ve Koçak, 2023, s. 284). Nüfus sayım verilerine göre 1935 yılında %3,9 olan yaşlı nüfus oranı 1980 yılında %5,1, 2007 yılında %7,1 ve 2023 yılında %10,2 oranına ulaşmıştır. DSÖ bir yerleşim yerinde yaşlı oranının %10 ve üzerine ulaşması durumunu “çok yaşlı toplum” olarak tanımlamaktadır. Türkiye 2000’li yıllarla birlikte genç ve dinamik ülke özelliğini kaybetmektedir. Özellikle 2005 yılından sonra doğum oranını artırma ve teşvik

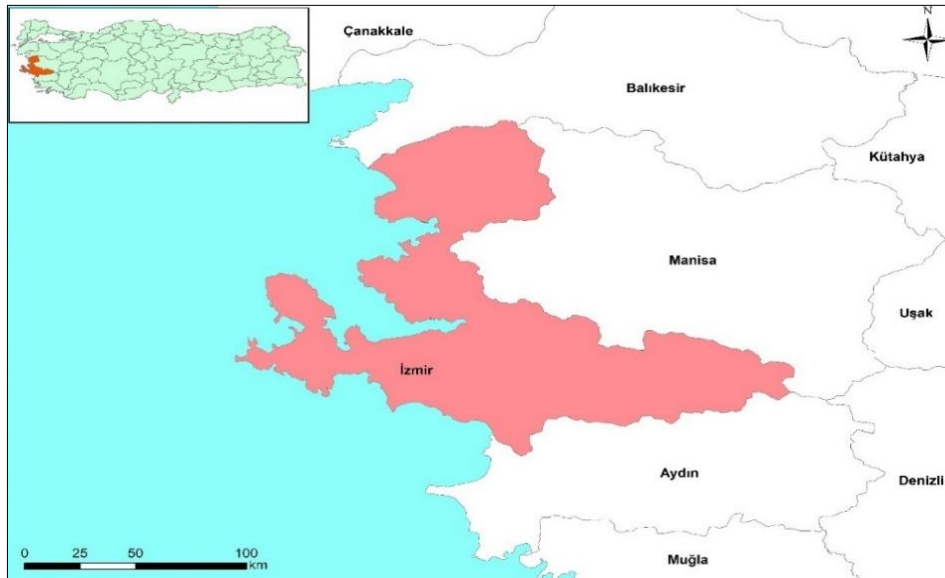
adına düzenlenen yasal düzenlemelerin etkili sonuç vermediği gözlenmektedir.

Türkiye’de bölgeler ve iller arasında değişen sosyal ve ekonomik durum, kır-kent yapısı, kültürel özellikler vb. nedenlerle demografik yaşlanma her bölge ve il düzeyinde farklılık gösterir. TÜİK 2023 yılı verilerine göre Şırnak (%3,5), Hakkâri (%4,0) ve Şanlıurfa (%4,2) illerinde yaşlı oranı çok düşük olurken Sinop (%20), Kastamonu (%19,5) ve Giresun (%18,3) illeri ülkemizde en yaşlı iller arasında yer almaktadır.

Araştırma sahamız olan İzmir ili gerek yerleşim tarihi gerekse de coğrafi özelliğine bağlı olarak ülkemizin sosyoekonomik bakımdan gelişmiş illerinden biridir. Bu bakımdan Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönemde doğal nedenlere ve göçlere bağlı olarak nüfusun da yoğunlaştığı bir yerleşmedir. İzmir’de 1950’li yıllarla birlikte artan şehirleşmeyle birlikte değişen toplum yapısı kadınların toplum içindeki rolünü etkilerken gelişen sağlık hizmetlerine erişim kolaylığı, ortalama yaşam süresinin uzaması gibi faktörler 2000’li yıllarda demografik yaşlanmayı beraberinde getirmiştir. İzmir, 2023 yılı itibarıyla 573.856 kişilik yaşlı nüfusuyla (%12,8) İstanbul ve Ankara’dan sonra en fazla yaşlı nüfus miktarına sahip ildir. Bu bakımdan İzmir’de yaşlı bireylere sunulan hizmetlerin niteliği ve bu hizmetlere yaşlı bireylerin erişim durumu önemlidir.

Çalışma Sahası

Araştırma sahasını oluşturan İzmir ili, ülkenin batısında Ege Denizi kıyısında yer almaktadır. 2024 yılı itibarıyla 11.891 km² yüz ölçüme sahip olan İzmir ili idari bakımdan 30 adet ilçeye sahiptir. Batıdan 629 km sahil şeridi boyunca Ege Denizi ile çevrili olan İzmir’in kuzeyinde Balıkesir, doğusunda Manisa ve güneyinde Aydın illeri yer almaktadır (Şekil 1). Yerleşme tarihi Antik Çağ dönemine dayanan İzmir; sahip olduğu liman, verimli kıyı ovaları, uygun iklimi, uzun sahil şeridi, kara ulaşımına elverişli topografyasına bağlı olarak tarım, sanayi, ticaret, turizm vb. ekonomik faaliyetler bakımından gelişmiş bir ilimizdir. Buna bağlı olarak yerleşim tarihi boyunca yoğun nüfusu barındıran İzmir, Osmanlı Dönemi’nde İstanbul’dan sonra en kalabalık idari birim olurken günümüzde İstanbul ve Ankara’nın ardından en kalabalık üçüncü ilimizdir.

Şekil 1. İzmir İli Lokasyon Haritası

Amaç ve Yöntem

Yapılan bu çalışmanın amacı, İzmir ilindeki demografik yaşlanma sürecini nüfus verilerine bağlı olarak inceleyerek, yaşlı bireylere sunulan sosyal hizmetlerin "yaşlı dostu kent" ilkeleri çerçevesinde ne ölçüde uygun olduğunu değerlendirmektir. Bu hizmetlere dair yapılan değerlendirmelerde DSÖ’nün belirlediği “yaşlı dostu kent” kriterleri göz önüne alınmıştır. Bu bakımdan çalışmada öncelikle DSÖ’nün 2005 yılında ortaya attığı yaşlı dostu kentler kavramı literatür taraması yapılarak değerlendirilmiştir.

Çalışma sahası olan İzmir’de demografik yaşlanmaya dair veriler DİE ve TÜİK’ten temin edilmiştir. Bu bakımdan araştırmanın bir yönünü nicel veriler oluşturmaktadır. Yapılan saha gözlemleriyle birlikte İzmir’de yaşlı bireylere sunulan kamu hizmetleri, ilgili kamu kuruluşlarında gözlenmiştir. Bu hizmetlerin niteliğine dair veriler ilgili kamu kuruluşlarında yöneticilerle yapılan görüşmelerden, kurum web sayfalarından alınan bilgiler ile ve yerel ve ulusal medya haberlerinden elde edilmiştir. Demografik yaşlanmanın sayısal dağılımı ve gelişimi tablo ve grafiklerle görsel hale getirilirken mekânsal dağılım ARCGIS 10.8 programı kullanılarak CBS yöntemi ile haritalandırılmıştır.

Bulgular

Yaşlılık ve Yaşlı Dostu Kent Kavramı

Dünyada giderek artan ortalama yaşam süresi demografik yaşlanma olgusunu da beraberinde getirmiştir. Öncelikle gelişmiş ülkelerde başlayan demografik yaşlanma giderek diğer ülkelere de yayılarak XXI. yüzyılda küresel bir soruna dönüşmeye başlamıştır. BM verilerine göre 1950 yılında %5 olan yaşlı nüfus oranı 2023 yılında %10'a ulaşmıştır.

Demografik yaşlanma dünya üzerinde dengeli dağılım göstermezken gelişmiş ülkelerde yoğunluk dikkat çekmektedir. Japonya (%30,1), İtalya (%24,5), Finlandiya (%23,6) ve Portekiz (%23,3) gibi yaşlı oranının yüksek olduğu ülkeler yanında Katar (%1,6), Uganda (%1,7) ve Zambiya (%1,8) gibi yaşlı oranının düşük olduğu ülkeler de bulunmaktadır (TÜİK, 2024). Şüphesiz bu iki ülke grubu arasındaki sosyal ve ekonomik fark bu durumun önemli sebebidir.

Dünyada giderek artan bir küresel soruna dönüşen demografik yaşlanma olgusuna karşı ülkeler çeşitli politikalar üretmektedir. Bireylerin üretkenlikten çıkıp tüketici nüfus olarak değerlendirildiği yaşlılık sürecini daha verimli ve etkili geçirmeleri bu politikaların temelini oluşturmaktadır.

Yaşlı bireylere dönük izlenecek politikalar son dönemde sıklıkla dile getirilen “aktif yaşlanma” çerçevesinde ele alınmaktadır. DSÖ tarafından aktif yaşlanma/yaşlılık bireylerin yaşadıkça hayat kalitelerini iyileştirme amacıyla bu kişilere yönelik sunulan sağlık imkanları, sosyal hayata katılım ve güvenlikleri ile ilgili olanakların en uygun hale getirilme süreci olarak tanımlanır (Çolak ve Özer, 2015, s. 116). Aktif yaşlanmanın belirleyici faktörleri ise genel olarak sosyal ve ekonomik faktörler, fiziksel çevre, kişisel özellikler, davranışsal faktörler, ülkede bireylere sunulan ve erişilebilen sağlık ve sosyal alandaki hizmetler olarak sıralanmaktadır (WHO, 2024). Aktif yaşlanma politikaları ile yaşlı bireylerin topluma ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan katkıları teşvik edilir. Ayrıca yaşlı dostu politikalarla toplum içinde sosyal bağlantıların güçlenmesi ve kuşaklar arası dayanışmanın desteklenmesi amaçlanır (Fitzgerald ve Caro, 2014). Aktif yaşlanma politikaları ile yaşlanma sonucu hayat kalitesi düşen yaşlı bireylerin hayat kalitesini kaybetmeden yaşlılık dönemini tamamlamaları hedeflenmektedir.

Ortalama ömrün uzamasına bağlı olarak insanların yaşlılık dönemlerinde (65 yaş üstü) geçirdiği süre geçmişe göre giderek uzamaktadır. Bu bakımdan insan-mekân ilişkisi içinde değerlendirdiğimizde yaşlı bireylerin yoğun olarak bulunduğu şehirlerde sosyal ve fiziksel çevre özelliklerini iyileştirmek için çeşitli müdahale ve eylemlerin gerekliliği doğmuştur (Özgür ve Kılınç, 2022). Bu çerçevede DSÖ tarafından aktif yaşlanma politikası kapsamında oluşturulan “yaşlı dostu kentler ve topluluklar” projesine ait kılavuzda yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artırma adına şehirlerde gereken fiziki ve sosyal düzenlemelere yer verilmiştir (WHO, 2007).

DSÖ tarafından hazırlanan kılavuza göre yaşlı dostu kentlerde olması gereken sekiz temel kriter belirlenmiştir. Bu temel kriterler ve alt başlıkları Tablo 1’de belirtilmiştir.

Tablo 1.

Yaşlı dostu kent ölçütleri

Açık Alanlar ve Binalar • Temiz ve güvenli çevre • Yeteri sayıda yeşil alan ve dinlenme noktaları • Engelsiz kaldırım ve yollar • Kamu binalarında asansör, rampa, geniş kapı ve uygun işaretlemeler	Sivil toplum çalışmaları ve istihdam • Gönüllü çalışma fırsatları • Kent yönetiminde karar alma süreçlerine yaşlıların katılımı
Saygı ve Sosyal Kapsayıcılık • Yaşlı bireylere değer verilmesi ve saygının sağlanması • Yaşlı bireylere karşı sosyal dışlanmanın önlenmesi	Konut • Uygun maliyetli ve güvenli konutlar • Konutların bakım ve onarımı
Bilgi ve İletişim • Yaşlıların bilgiye kolay erişimi ve net bilgi sunumu • Yaşlı bireylere teknolojik alanda eğitim ve destek sağlanması	Toplumsal destek ve sağlık hizmetleri • Erişilebilir sağlık ve bakım hizmetlerinin yaygınlaşması • Yaşlı bireylerin acil durum hizmetlerine hızlı ve etkin ulaşımı
	Sosyal Katılım • Erişilebilir sosyal aktiviteler • Yaşlılara uygun sosyal aktiviteler
	Ulaşım • Erişilebilir ve uygun maliyetli toplu taşıma • Güvenli ve rahat ulaşım

Kaynak: WHO, 2007

Tablo 1’de yer alan kriterler incelendiğinde, bunların genel olarak yaşlı bireylerin fiziksel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çevresel ve toplumsal düzenlemeler olduğu görülmektedir. Bu kapsamda kamu alanlarının erişilebilirliği, konutların güvenliği, sosyal katılım olanakları, ulaşım hizmetlerinin ekonomik ve kolay erişilebilir olması gibi faktörler, yaşlı

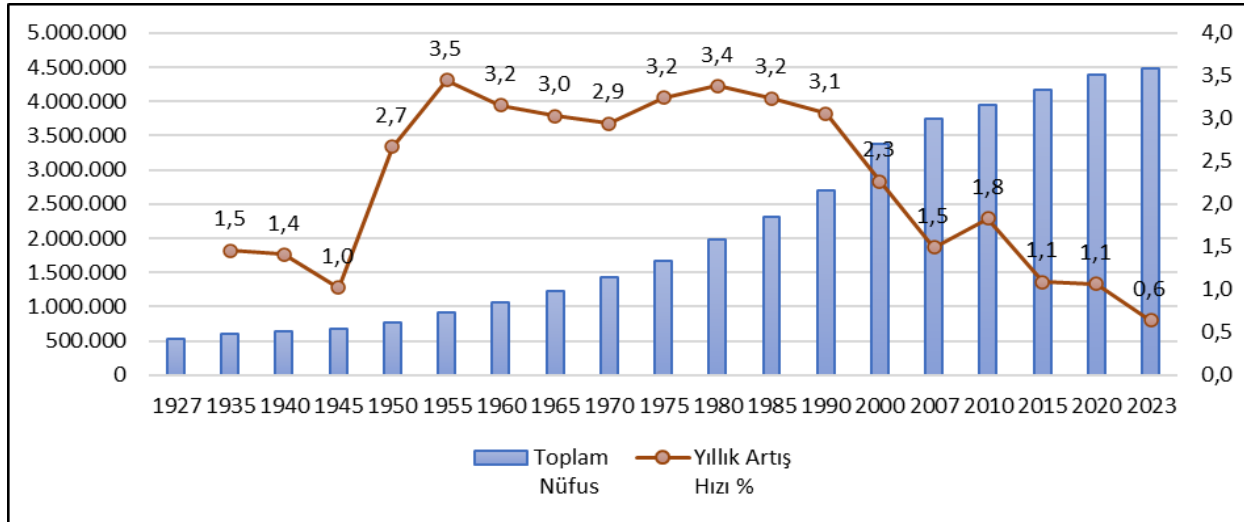
bireylerin bağımsız yaşamını desteklemekte ve içinde bulundukları topluma katılımlarını teşvik etmektedir. Ayrıca yaşlı bireylerin toplumsal hayatta saygı görmeleri ve dışlanmamaları, yaşlıların topluma deneyimleriyle katkı sağlaması için gönüllü çalışma fırsatları sunulması da toplumun yaşlanma durumuna uyum sağlama kapasitesini artırır. Yaşlı dostu kentler, yaşlıların aktif yaşlanmasını hedeflerken aynı zamanda onların yaşam kalitesini artırmaya yönelik çok boyutlu stratejiler geliştirmeyi de amaçlamaktadır.

Yaşlı dostu kent; yeşil alanlar, temiz çevre, yaşanabilir mekân ve çevre, saygı görme, hizmetlere erişim, bağımsız yaşam, erişilebilir çevre, ulaşım ağının işlevselliği, düşük trafik yoğunluğu ve sakin (düşük gürültülü) çevrenin sağlandığı ortama sahip kentlerdir (Zengin Taş vd. 2023, s. 73). Aslan (2015, s.26)'a göre yaşlı dostu kent; aktif yaşlanma için imkanlar sunan, yaşanabilir, güvenli ve temiz bir çevre olarak ifade edilmiştir. DSÖ (2007) ise yaşlı dostu kent kavramını yaşlı bireylerin aktif yaşlanmalarını desteklemek için fiziksel ve sosyal çevreye ilişkin politikalar, hizmetler ve yapılar tasarlamak olarak tanımlanmaktadır.

Yaşlılık olgusunun mekânla ilişkisi, hizmetlerin sunumu ve çeşitli ölçeklerde plan yaklaşımları açısından önemlidir. Nüfusun yaşlanması; ekonomik, sağlık, ulaşım, yeni konut beklentisi, sosyal imkanlara erişilebilirlik gibi birçok konuda yeni politikalar üretilmesini de zorunlu kılmaktadır. Yaşlanan nüfusun şehirsiz alan parçalarının hangi ünitelerinde yoğunlaşmış olduğunun tespiti bu politikaların uygulanabilirliği bakımından önemlidir (Yasak ve Keskin, 2019, s. 1158). Bu amaçla gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfusun yoğunluğuna bağlı olarak şehirlerin planlamalarında yaşlılar da göz önünde tutulmaktadır. Son yıllarda başta kent coğrafyacıları olmak üzere şehir planlamacıları ve sosyologlar tarafından "yaşlı dostu kent" kavramına araştırmalarda yer verildiği literatür taramasında görülmüştür.

İzmir İlinde Demografik Yaşlanmaya Dair Veriler

Cumhuriyet'in ilk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılında 532.009 olan İzmir nüfusu 1960 yılında 1 milyon, 1985 yılında 2 milyon, 2000 yılında 3 milyon ve 2015 yılında 4 milyon nüfus sınırını aşarak 2023 yılında 4.479.525'e kadar ulaşmıştır. Cumhuriyet dönemi boyunca sürekli nüfusun arttığı İzmir'de nüfus artış hızında ise dönemsel dalgalanmalar gerçekleşmiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Yıllar itibariyle İzmir iline ait nüfus miktarı ve artış hızları (Kaynak: TÜİK 100 Yılın Göstergeleri, (2023))

Şekil 2 incelendiğinde İzmir'de en yüksek nüfus artış hızı yıllık ortalama %3,5 ile 1950 – 1955 ve %3,4 ile 1975 – 1980 dönemleri arasında gerçekleşmiştir. İzmir'e göç hareketlerinin yoğun olduğu bu dönemlerde nüfus artış hızı da yükselişe geçmiştir. Özellikle kırsal kesimden büyükşehirler doğru yapılan göçler Ege Bölgesi'nde İzmir nüfusunu daha fazla etkilemiştir. Tepealtı (2019, s. 96) çalışmasında İzmir'de 1927-1960 yılları arasında gerçekleşen nüfus artışı üzerinde coğrafi ve kültürel yakınlıktan dolayı İzmir'e yapılan mübadele göçlerinin de önemli etkisinin olduğunu belirtmiştir.

Göçlerin ardından şehirleşmenin belli bir seviyeye ulaşması ve toplumda değişen sosyoekonomik yapı nüfus artışının gerilemesini beraberinde getirmiştir. 1980 yılı İzmir'de nüfus artış hızında düşüş trendinin başlangıcı olmuştur. 2023 yılı nüfus sayım verisine göre İzmir'de nüfus artış hızı %0,6'ya kadar düşmüştür.

Demografik yaşlanmayı en basit haliyle yansıtan verilerden biri ilgili yerde yaşayan toplam yaşlı nüfus (65+) sayısı ve yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranıdır. Yaşlı oranının artışı ve DSÖ ölçeğine göre %10'a ulaşması demografik yaşlanmanın gerçekleştiğini gösterir.

Tablo 2.*İzmir ili yıllara göre yaşlı nüfus miktarı ve oranları (%)*

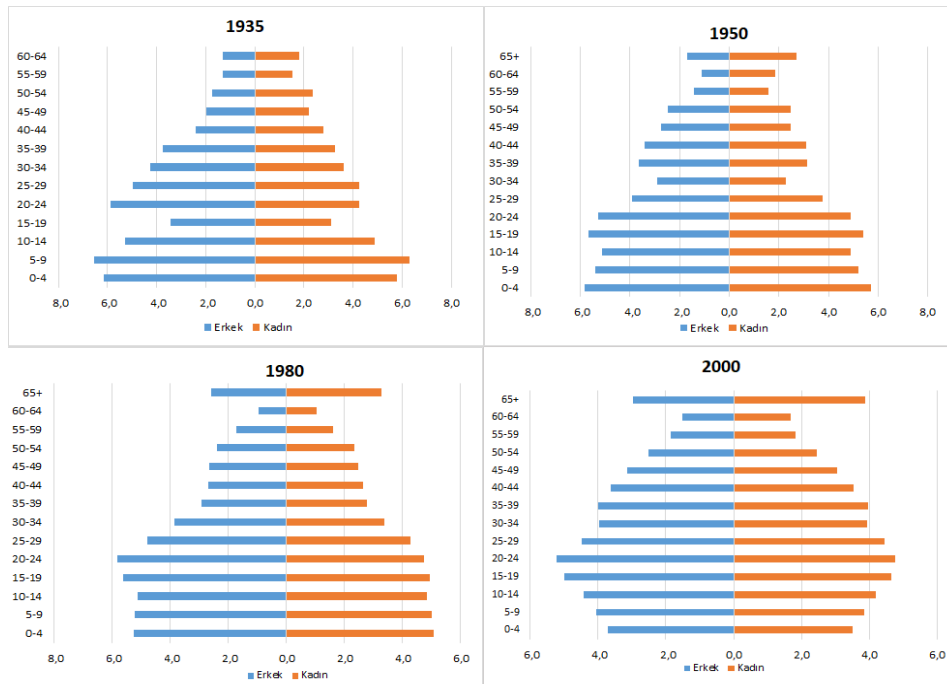
Sayım Yılı	Toplam Nüfus	Yaşlı Nüfus (65+)	Yaşlı Oranı (%)	Sayım Yılı	Toplam Nüfus	Yaşlı Nüfus (65+)	Yaşlı Oranı (%)
1935	596.850	6.995	1.1	1980	1.976.763	106.975	5,4
1940 ¹	650.107	-	-	1985	2.317.829	111.232	4,8
1945	673.581	8.814	1.3	1990	2.694.770	136.686	5,1
1950	768.411	33.532	4.3	2000	3.370.866	229.623	6,8
1955	910.496	41.714	4.5	2010	3.948.848	337.371	8,5
1960	1.063.496	49.693	4.6	2015	4.168.415	419.031	10,1
1970	1.427.173	75.571	5.3	2020	4.394.694	519.685	11,8
1975	1.673.966	98.947	5.9	2023	4.479.525	573.856	12.8

Kaynak: DİE ve TÜİK Nüfus Sayım Verileri

Tablo 2’de İzmir’de sayım dönemlerine göre tespit edilen yaşlı nüfus miktarı ve oranları incelendiğinde İzmir’de demografik yaşlanma açık bir şekilde görülmektedir.

İzmir’de 1935 yılında 596.850 olan toplam nüfus içinde 6.995 kişi yaşlı nüfusu oluşturmuştur. İl genelinde %1,1 oranına denk gelen yaşlı oranı 1950 yılında 33.532 kişiyle %4,3 oranına yükselmiştir. 1960 yılında bir milyonu aşan İzmir nüfusu içinde yaşlı nüfus %4,6 oranına ulaşmıştır. 1975 yılında yaşlı nüfus oranı %5,9 oranına yükselirken kırsal bölgelerden alınan göçlerle 1990 yılına kadar düşük (%5,1) seyretmiştir. 1990 yılından sonra İzmir ilinde yaşlı nüfus oranı sürekli olarak artmıştır. 2000 yılında İzmir toplam nüfusu 3 milyonu aşarken yaşlı nüfus oranı hızlı artışla %6,8’e yükselmiştir. 2015 yılında yaşlı oranının %10,1 oranına çıkması DSÖ tanımıyla İzmir’in nüfusunu “çok yaşlı” kategorisine sokmuştur. 2023 yılında yapılan son nüfus sayımına göre yaşlı nüfus İzmir’de 573.856 kişiye ulaşmış ve yaşlı nüfus oranı ise %12,8’e yükselmiştir.

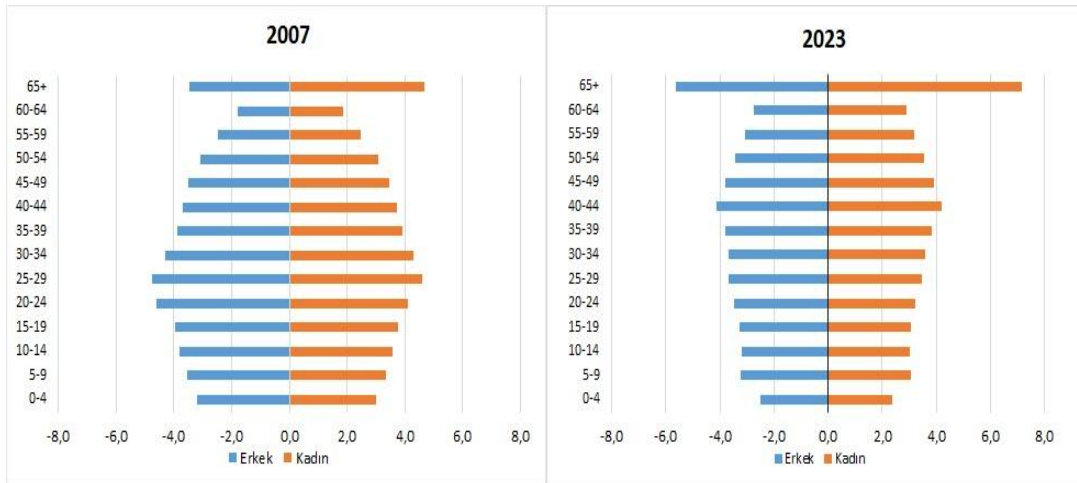
Demografik yaşlanmayı ifade eden diğer demografik gösterge aracı ise genel yaş gruplarını bir arada gösteren nüfus piramitleridir.

Şekil 3. İzmir İli Nüfus Piramitleri (1935 – 2000)

İzmir’e ait nüfus piramitleri Şekil 3 üzerinde incelendiğinde doğum oranı artışı ve göçlere bağlı olarak genç ve orta yaş grubu nüfusun 1935 yılından sonra 2000 yılına kadar arttığı görülmektedir. 1935 yılına ait piramidin taban kısmı sonraki dönemlerde her iki cinsiyette de genişlerken piramidin tepe kısmında yaşlı nüfusu ifade eden bölüm 1980 ve 2000 yıllarına

¹ 1940 yılı nüfus sayımında yaş grupları DİE tarafından belirtilmemiştir.

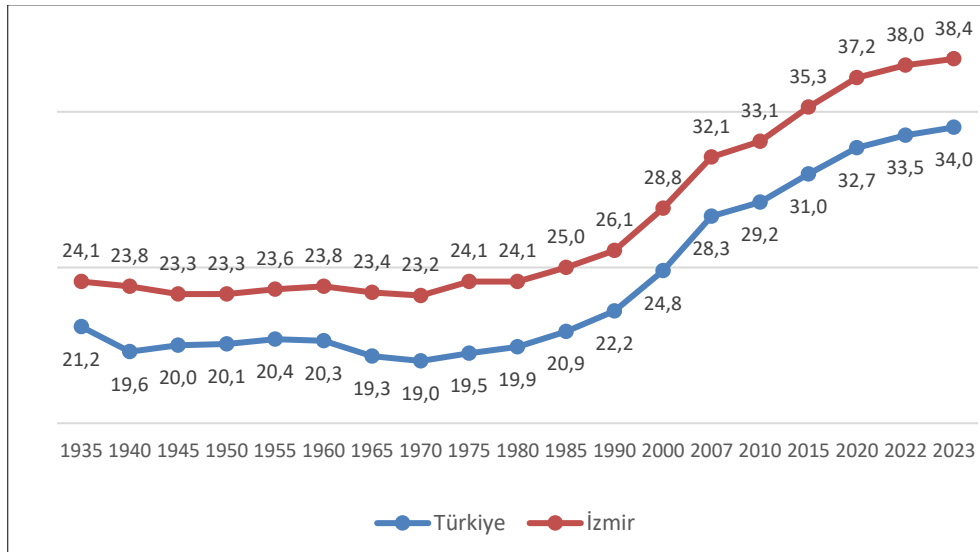
ait piramitlerde belirgin bir artış göstermeye başlamaktadır.

Şekil 4. İzmir ili 2007 ve 2023 Yıllarına Ait Nüfus Piramitleri

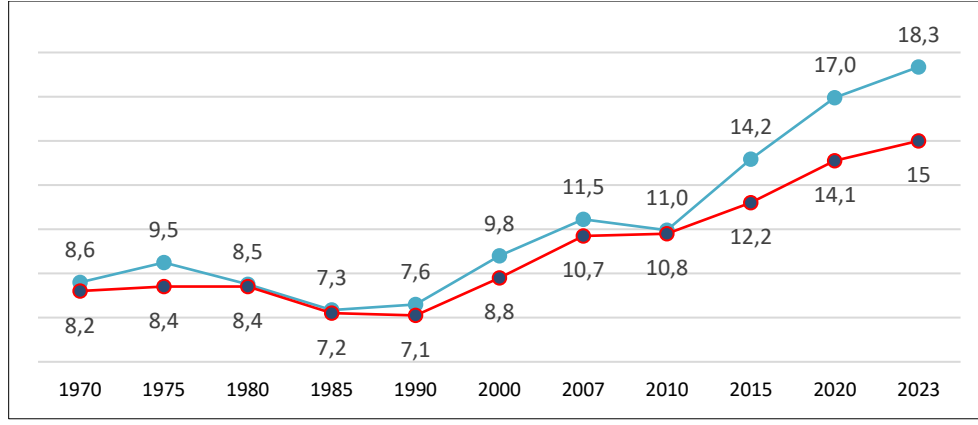
Şekil 4'te 2007 yılı ile 2023 yılına ait nüfus piramitleri arasında görülen en belirgin ilişki piramitlerin taban kısımlarının giderek daralmasıdır. Orta yaş olarak tanımlanan 40 yaş ve yukarısını ifade eden bölümde ise nüfusun artışı dikkati çekmektedir. Her iki piramitte 65+ yaş grubu keskin bir şekilde artarken yaşlı grup içinde önceki dönemlerde olduğu gibi kadın nüfus daha fazladır.

Demografik yaşlanmayı ortaya koyan verilerden biri olan medyan yaş (ortanca yaş) değerinin yıllar itibariyle artması bir yerleşmede ortalama yaşam beklentisinin de arttığını gösteren bir kanıt sayılır (Çuhadar ve Lordoğlu, 2016, s. 70). İzmir'de yıllar itibariyle gerçekleşen medyan yaş değeri tüm dönem boyunca (1935 -2023) Türkiye ortalamasının üstünde seyretmiştir. 1935 yılında İzmir'de 24,1 olan medyan yaş değeri doğurganlığı artırıcı politikaların etkisiyle düşüş göstermiş ve 1960 yılında 23,8'i görmüştür. Ardından şehirleşme etkisi ve ülke geneline kapsayan sosyopolitik etmenlerle sürekli artış göstererek 2023 yılında 38,4'e ulaşmıştır. Aynı dönemde ülke geneline ait medyan yaş değerleri incelendiğinde 1935 yılında 21,2 olan medyan yaş değeri bazı dönemler kısmi düşüşler gösterse de genel olarak 2023 yılına kadar artış göstererek 2023 yılında 34'e ulaşmıştır.

Şekil 5. İzmir ve Türkiye Geneline Ait Ortanca (Medyan) Yaş Grafiği (Kaynak: TÜİK 100 Yılın Göstergeleri, 2023)

Yaşlı nüfusun çalışma çağındaki (15-64) nüfusa olan oranı yaşlı bağımlı oranı olarak adlandırılır. Bu oran, yaşlanan nüfusun toplum üzerindeki ekonomik ve sosyal etkilerini değerlendirmede önemli bir gösterge sayılır. Yaşlı bağımlı oranının artması aktif çalışan nüfus üzerindeki sosyal güvenlik harcaması yönündeki yükü artırır. Bu oranın artışı ülkede mevcut sağlık, sosyal hizmetler ve emeklilik gibi alanlarda harcamaları artıran bir faktördür.

Şekil 6. İzmir ve Türkiye Geneline Ait Yaşlı Bağımlılık Oranları (%) (1970 – 2023)

İzmir ve Türkiye genelinde yaşlı bağımlılık oranının (YBO) 1970 yılından 2023 yılına değin artış trendi içinde olduğu görülmektedir (Şekil 6). Belirtilen dönem içinde İzmir ilindeki yaşlı bağımlılık oranının tüm yıllarda ülke genelinden daha yüksek olduğu görülmektedir. 1970 yılında İzmir'deki %8,6 olan yaşlı bağımlı oranı 2023 yılında 18,3'e kadar ulaşmıştır.

Yukarıda kısaca başlıklar altında özetlenen verileri genel olarak değerlendirdiğimizde İzmir'in demografik açıdan hızla yaşlanan bir il olduğu görülmektedir. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren değişen sosyoekonomik yapı, doğum oranlarının düşüşü ve daha önceki bölümlerde belirttiğimiz diğer sebeplerle birlikte demografik yaşlanma İzmir il genelinde ve Türkiye'de belirgin hale gelmeye başlamıştır.

İzmir'de Demografik Yaşlanmanın Mekânsal Dağılımı

Yaşlı nüfusun bir yerleşme içindeki dağılımı mekânın fiziki ve beşerî faktörlere bağlı olarak dengeli gerçekleşmez. Bu faktörlerin başında yerleşmelerin sahip olduğu kırsal ve kentsel doku özelliği gelir. Genç nüfus eğitim ve iş imkanlarına bağlı olarak kent merkezlerine göç ederken kırsal alanlarda yaşlı nüfus oranı daha yüksek olur. Denize kıyısı olan bazı turistik ve sakin yerleşmeler de büyükşehirlerden yaşlı nüfusun göçüne sahne olur. Emekli göçü olarak tanımlanan bu nüfus hareketi sonucu yaşlı bireyler daha sakin ve doğal alanlara taşınma eğilimindedir (Uzun ve Özkan, 2019, s. 141). Yaşlı nüfusun belirtilen bölgelere göçü ile birlikte yaşlı nüfus miktarının artışı da beraberinde gelmiştir.

İzmir sahip olduğu konuma bağlı olarak sınırları içinde farklı fiziki koşulları barındırır. Verimli kıyı ovaları ve sulama imkanının mevcut olduğu bölgelerde tarım faaliyetleri ön planda olurken, batıda sahil kıyısında turizm imkanları gelişmiştir. Liman varlığı ise ticaret ve sanayi faaliyetlerinin yoğunlaşmasına neden olmuştur (Ayhan ve Yazıcı, 2023, s. 287). İş imkanlarına bağlı olarak daha önceki dönemlerde genç nüfusun yoğun olarak göç ettiği İzmir artık yaşlı göçüne de sahne olmaktadır. Yaşlı nüfusun yoğunlaşması İzmir'de yaşlılara dönük hizmetlerin niteliğini ve sayısını artırmaktadır.

Tablo 3.

İzmir İlçeleri Yaşlı Nüfus Miktarı ve Oranları (%) (2023)

İlçeler	Toplam	65+	Oran%	İlçeler	Toplam	65+	Oran%
Karaburun	13.379	3.607	27,0	Selçuk	38.467	5.817	15,1
Dikili	48.379	12.078	25,0	Güzelbahçe	38.044	5.566	14,6
Beydağ	12.094	2.325	19,2	Kınık	29.205	4.017	13,8
Foça	36.000	6.796	18,9	Çeşme	50.028	6.826	13,6
Bayındır	40.618	7.452	18,3	Menderes	109.356	14.600	13,4
Urla	77.599	14.111	18,2	Karabağlar	476.500	57.373	12,0
Seferihisar	58.570	10.168	17,4	Bayraklı	300.949	33.002	11,0
Ödemiş	132.650	23.136	17,4	Bornova	447.553	47.837	10,7
Narlıdere	62.148	10.757	17,3	Çiğli	215.172	22.394	10,4
Karşıyaka	341.857	58.226	17,0	Kemalpaşa	117.956	11.660	9,9
Balçova	77.831	12.925	16,6	Gaziemir	137.768	13.549	9,8
Konak	327.300	54.332	16,6	Buca	523.487	51.304	9,8
Tire	87.935	14.428	16,4	Torbalı	214.059	19.197	9,0
Bergama	107.133	17.118	16,0	Aliağa	106.168	8.718	8,2
Kiraz	43.572	6.748	15,5	Menemen	207.748	16.739	8,1

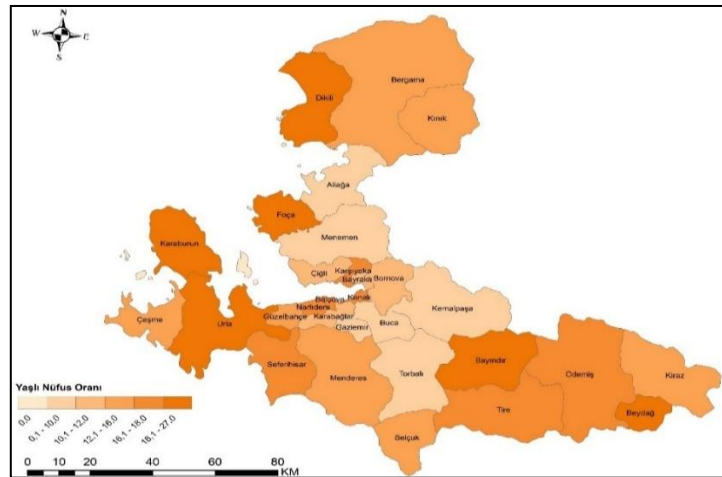
Kaynak: TÜİK ADNKS Verileri

Bir bölgede sağlık hizmetlerinin ve yaşlılara dönük sosyal hizmetlerin gelişmesi yaşlı nüfusu ilgili bölgeye çeken bir diğer faktördür. Gelir durumu iyi seviyede olan yaşlılar bu tür yerleşmeleri daha çok tercih etmektedir. Ulaşım hizmetlerine erişim durumu da yaşlı nüfusun dağılımını etkilemektedir. Yaşlı bireyler açısından daha erişilebilir bölgeler yaşlı nüfusun yoğun olduğu bölgelerdir.

2023 yılı ADNKS verilerine göre İzmir’de yaşlı nüfusun dağılımı ve yaşlı nüfus oranları Tablo 3’te sıralanarak belirtilmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde yaşlı nüfus dağılımının İzmir ilinde ilçeler arasında belirgin farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Yaşlı oranı İzmir’de Karaburun (%27,0), Dikili (%25,0), Foça (%18,9), Urla (%18,2), Seferihisar (%17,4) gibi sahil yerleşmelerinde yüksektir (Şekil 7). Bu belirtilen ilçeler son yıllarda emekli göçüne de sahne olmaktadır. Bunlar içinde Karaburun aynı zamanda kırsal yerleşmelerin de yoğunlaştığı bir ilçedir. Sahil yerleşmeleri yanında İzmir’de kırsal faaliyetlerin daha yoğun olduğu, köy yerleşmelerinin sayıca çok olduğu Beydağ (%19,2), Bayındır (%18,3) ve Ödemiş (%17,4) ilçelerinde de yaşlı nüfus oranı yüksektir.

Tablo 3’teki verilere göre İzmir’de yaşlı nüfus, iş imkanlarının daha yoğun olduğu il merkezine yakın ilçelerde sayıca yüksek olmasına rağmen oransal olarak oldukça düşüktür. Menemen (%8,1), Aliağa (%8,2), Torbalı (%9,0), Buca (%9,8) ve Gaziemir (%9,8) ilçeleri yaşlı oranı en düşük ilçelerdir.

Şekil 7. İzmir’de Yaşlı Nüfusun İlçelere Dağılımı

İzmir’de Yaşlı Bireylere Dönük Kamusal Hizmetler

Türkiye genelinde gerek kamu gerekse de özel sektöre bağlı olarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı denetimine tabi olarak yaşlılara dönük faaliyet gösteren en yaygın kurumlar huzurevi ve bakımevleridir. Bu kurumlar yaşlılar için rehabilitasyon merkezi özelliği gösterirken yaşlı bireylere aktif yaşlanma çerçevesinde yaşamlarını devam ettirme, yalnızlıktan kurtulma, sosyalleşme ve sağlık olanakları sunar. Türkiye genelinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı denetiminde olan 2024 yılı temmuz ayı itibarıyla özel sektör ve kamu tarafından işletilen toplam 505 huzurevi ve bakımevi vardır (www.aile.gov.tr). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İzmir İl Müdürlüğü bünyesinde yaşlılara dönük olarak bakanlık politikaları çerçevesinde huzurevi ve bakımevleri yanında evde bakım ve evde sağlık hizmetleri de verilmektedir.

Tablo 4.

İzmir’de bakanlığa bağlı hizmet veren huzurevleri

Kuruluş Yılı	İlçeler	Huzurevleri	Kapasite
1977	Karabağlar	İzmir Huzurevi Yaşlı Bakımı ve Rehabilitasyon Merkezi	236
2005	Buca	İzmir Buca Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	170
2006	Bornova	İzmir Nevvar Salih İşgören Bornova Huzurevi	95
2009	Karşıyaka	İzmir Zübeyde Hanım Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	141
2010	Foça	İzmir Reha Midilli Necla Ana Huzurevi	52
2011	Bayraklı	Şehit Asteğmen Adem Dertsiz Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	100
2012	Narlıdere	İzmir Narlıdere Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	947
2015	Torbalı	İzmir Torbalı Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	97

Kaynak: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

İzmir’de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren bakımevi ve huzurevleri barındırdıkları kapasiteleriyle birlikte Tablo 4’de belirtilmiştir. Tablo 4’ü incelediğimizde İzmir’de ilk huzurevinin 1977 yılında il merkezini oluşturan Karabağlar ilçesinde kurulduğu görülmektedir. 2005 yılından itibaren Bakanlık tarafından açılan bakım merkezlerinin sayısı artış göstermiştir. 2024 yılı itibarıyla sekiz adet bakımevi ve huzurevi faaliyet yürütürken toplam yatak sayısı 1.838’e ulaşmıştır. Bu merkezler içinde 947 yatak kapasitesiyle en büyük bakımevi Narlıdere ilçesinde bulunmaktadır.

Yaşlı sayısının artması ve Türkiye’nin değişen aile ve sosyal yapısı huzurevlerine dönük ihtiyacı artırmıştır. Bu durum aynı zamanda ekonomik bir sektör de oluşturmaktadır. Bu bakımdan kamu tarafından işletilen huzurevleri ve bakımevleri sayıca yetersiz kalırken, özel şahıs/şirketler tarafından işletilen kurumlar da sistem içinde hizmet vermektedir.

İzmir’de özel sektöre ait olan huzurevlerine ait veriler Tablo 5’te yer almaktadır. 2024 yılsonu itibarıyla 55 özel huzurevi toplam 3.049 kapasite ile İzmir’de hizmet vermektedir.

Tablo 5.

İzmir’de Hizmet Veren Özel Huzurevleri

Kuruluş Yılı	İlçeler	Huzurevi Sayısı	Toplam Kapasite (Kişi)	Kuruluş Yılı	İlçeler	Huzurevi Sayısı	Toplam Kapasite (Kişi)
2005-2019	Çiğli	11	517	2007-2017	Karşıyaka	1	44
2004-2017	Urla	8	768	2005	Aliağa	1	45
2000-2017	Güzelbahçe	6	300	2006	Balçova	1	64
2005-2019	Bornova	6	232	2017	Karaburun	1	60
2001-2014	Narlıdere	6	231	2002	Buca	2	125
2014-2020	Menderes	4	277	2017	Bayraklı	1	20
2015-2017	Seferihisar	3	225	2018	Konak	1	32
1997-2004	Karabağlar	2	78	2019	Torbalı	1	31

Kaynak: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Tablo 5 incelendiğinde özel sektöre ait ilk huzurevi 1997 yılında Karabağlar’da açılmıştır. Hızla sayıları artarak şehrin çeşitli bölgelerine yayılan huzurevi kuruları sayıca en fazla Çiğli (11), Urla (8), Güzelbahçe (6), Bornova (6) ve Narlıdere (6) ilçelerinde yer almaktadır.

İzmir’de yaşlılara dönük hizmetler huzurevleri ile sınırlı değildir. On Birinci Kalkınma Planı çerçevesinde hedeflenen yaşlı hizmetlerini “yaşlı dostu kentler” çerçevesinde sağlayabilmek adına Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyeleri tarafından yaşlı bireylere yönelik farklı hizmetler de sunulmaktadır. Ayrıca Sağlık Bakanlığı’na bağlı olarak Sağlıklı Yaş Alma Merkezi (YAŞAM) projesi ile ilçelerde kurulan merkezlerde yaşlılara dönük birtakım hizmetler de devreye girmiştir. Sağlık Bakanlığı dışında bu merkezler ayrıca ilçe ve il belediyeleri tarafından da kurulmaktadır.

İzmir’de yaşlılara dönük sunulan hizmetlerin bir kısmı şu şekildedir:

İzmir Büyükşehir Belediyesi (İBB) tarafından Karabağlar’da 2007 yılında kurulan “Sağlıklı Yaş Alma Merkezi” 55 yaş üstü bireylerin bir araya gelerek spor etkinlikleri, tarihi yerleri gezme ve çeşitli eğlencelere katılım göstermesine olanak sağlamaktadır (Şekil 8). Yine Karabağlar’da faaliyet halinde olan “Alzheimer ve Demans Merkezi” de hafif demans ve Alzheimer (başlangıç evresi) hastası olan yaşlı bireyleri düzenli olarak bir araya getirerek bu merkezde yaşlı bireylere fiziksel aktiviteler yaptırılmaktadır (Şekil 8).

Şekil 8. Karabağlar Sağlıklı Yaşam Merkezi (üstte) ve Alzheimer - Demans Merkezi (altta) (Kaynak: URL 1 ve URL 2)

İzmir’de yaşlılara dönük olarak İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından otuz ilçenin tamamında “evde sağlık ve bakım hizmetleri” sağlanmaktadır. Bu hizmetler kapsamında kendi başına ihtiyaçlarını gideremeyen yaşlı bireylere kendi evlerinde belirli aralıklara kuaför, kişisel bakım, psikolojik destek, ev temizliği, fiziksel aktivite ve evlerinde küçük onarım desteği verilmektedir (Şekil 9).

Şekil 9. İzmir’de Evde Yaşlı Bakım Hizmetleri (Kaynak: (URL 3))

DSÖ’nün Yaşlı Dostu Kent Ağı’na 2006 yılında dahil olan Bornova ilçesi, İzmir’in ilk yaşlı dostu kent unvanını almıştır. Bornova Belediyesi yaşlılara yönelik sağlıklı Yaş Alma Merkezi’yle ve evde bakım hizmetleriyle çalışmalar yürütmektedir. Sağlıklı Yaş Alma Merkezi’nde yaşlılarla yaşam kalitesini artıran spor, sanat ve kültürel aktiviteler gerçekleştirilerek, yaşlıların kültürel ve sosyal hayata entegrasyonu sağlanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca Sağlıklı Yaş Alma Merkezi’nde bulunan hemşire, diyetisyen ve diş hekimi ile ücretsiz sağlık hizmetleri de sağlanmaktadır. Evde Bakım Hizmeti kapsamında ise ilçedeki yaşlılara ihtiyaç duydukları sağlık hizmetleri uzman sağlık ekipleriyle sunulmaktadır. Ayrıca dışarı çıkma konusunda zorluk yaşayan yaşlıların ihtiyaçları da düzenli aralıklarla karşılanmaktadır. 2020 yılında başlayan “Evde Tamir Hizmeti” ile ilçede bulunan yaşlıların evlerinde küçük onarımlar ücretsiz olarak belediye tarafından karşılanmaktadır (URL 11).

Şekil 10. Bilge Çınarlar Sağlıklı Yaş Alma Merkezi (Kaynak: URL 5)

Yaşlı hizmetleri kapsamında Karşıyaka ilçesinde yaşlılara dönük projelerden biri de “Bilge Çınarlar Sağlıklı Yaş Alma Merkezi”dir. Bu kurumda yaşlı bireylere dönük aktif yaşlanma çerçevesinde kültür, spor, tiyatro, sanat ve el sanatları

alanlarında kurulan kulüplerde eğitimler ve etkinlikler sunulmaktadır (URL 4).

Karşıyaka Belediyesi'nin yaşlılara dönük bir diğer kurumu ise 2022 yılında faaliyete geçen Gündüz Yaşam Merkezi'dir. Bu merkezde birinci evre yaşlı Alzheimer hastalarına ve hasta yakınlarına dönük eğitim hizmeti verilmektedir. Alanında uzman olan kişiler bir araya gelerek merkezde yaşlı bireyler ile ilgilenmekte ve yaşlı hastalar arasında sosyal ilişkiler kurulması sağlanmaktadır (Şekil 11).

Şekil 11. Karşıyaka Gündüz Yaşam Merkezi Etkinliği (Kaynak: Karşıyaka Belediyesi, Gündüz Yaşam Merkezi, (2022))

Karşıyaka Belediyesi ayrıca aktif yaşlanma ve sosyalleşmeyi sağlama adına ayda iki defa ücretsiz şehir içi turları, kitap okuma etkinlikleri düzenlemektedir. Yaşlılara özel kurulan çağrı merkezi aracılığıyla yaşlı bireyler düzenli olarak aranarak temel ihtiyaçları konusunda yardım sağlanmaktadır.

Yaşlı hizmetlerinin yoğunlaştığı Karşıyaka'da yaşlılara dönük bir diğer proje Karşıyaka Belediyesi ve İzmir Geriatri Derneği iş birliğiyle hayata geçen Üçüncü Yaş Üniversitesi'dir (URL 9). Aktif yaşlanmanın desteklenmesi adına proje kapsamında eğitime alınan yaşlılara yaşlılığın psikolojik, sosyal ve hukuki boyutlarıyla ilgili teorik, kentsel tarım ve botanik alanlarda ise pratik dersler verilmektedir (Şekil 12).

Şekil 12. Yaş Üniversitesi Ders Sunumu (solda, URL 9) ve Bilge Yaşam Projesi (sağda, URL 8)

İzmir'in Urla ilçesinde ise yaşlı hizmetlerine bağlı olarak "Yaşlı Dostu Hastane" projesi 2015 yılında uygulamaya geçmiştir. Proje kapsamında Urla Devlet hastanesinde yaşlı bireylere dönük özel muayene odası, yaşlı acil çağrı butonu, sesli hastane krokisi vb. yaşlıların hizmet almasını kolaylaştıracak uygulamalar hizmete girmiştir. Ayrıca hastane içinde yaşlılara dönük "Yaş Alma Okulu" açılmıştır. Burada 12 kişilik sınıflar oluşturularak yaşlı bireylere eczacı, nörolog, psikolog ve diyetisyenler aracılığıyla sağlıklı yaşlanma alanında eğitimler verilmektedir. Eğitim programı sonucu yaşlılara "mutlu yaşlanma diplomaları" verilmiştir (URL 6 ve URL 7).

İzmir'de büyükşehir ve ilçe belediyeleri dışında üniversiteler de yaşlılara dönük projeler sunmaktadır. Bu kapsamda İzmir Ekonomi Üniversitesi hayata geçirdiği "Bilge Yaşam" projesi ile yaşlı bireylere dönük internet ve sosyal medya kullanımı ile yoga, dans, meditasyon gibi birçok alanda faaliyetler gerçekleştirmektedir. Ayrıca İzmir Demokrasi Üniversitesi ve Sağlık Bakanlığı iş birliğiyle "Sağlıklı Yaş Alma Merkezi" hayata geçirilerek 80 yaş üstü bireylere bu merkezde çeşitli alanlarda hizmet verilmektedir (URL 8). Diğer yandan Ege Üniversitesi bünyesinde "Tazelenme Üniversitesi" 2017 yılında kurulmuştur. Haftada iki gün olmak üzere toplam dört yıllık süreçte yaşlı bireylere bilişsel ve motor aktiviteleri destekleyici ve sağlıklı yaşlanma kapsamında teorik ve pratik dersler verilmektedir (URL 10).

İzmir'in Gaziemir ilçesinde kurulan "Ata Evi Sağlıklı Yaş Alma Merkezi" 2015 yılında hizmete açılmıştır. Bu merkez yaşlıların daha sağlıklı, huzurlu ve mutlu bir yaşam sürmeleri için organize edilmiştir. Kütüphane, dinlenme ve spor odası, öykü atölyesi gibi organize edilen faaliyetlerle yaşlı bireylerin psikolojik ve sosyal açıdan güçlenmeleri sağlanmaktadır (Şekil 13).

Şekil 13. Ata Evi Sağlıklı Yaş Alma Merkezi (Kaynak: Gaziemir Belediyesi, Ata Evi Sağlıklı Yaş Alma Merkezi)

İzmir'de yaşlı dostu kent çerçevesinde ayrıca ulaşım alanında da bazı ayrıcalıklar mevcuttur. 60 Yaş kartı ile indirimli seyahat eden yaşlı bireyler 65 Yaş kartı ile de belediyeye ait toplu taşıma araçlarında ücretsiz seyahat etme imkanına sahiptir. Ayrıca metro istasyonlarında yaşlı ve engellilere özel ayrılan asansörler de mevcuttur.

Tespitler ve Sonuç

Dünya genelinde hızla artan yaşlı nüfus oranları demografik yaşlanma sürecine girildiğini göstermektedir. Avrupa ülkeleri öncülüğünde başlayan bu süreç hızla diğer ülkelere yayılmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından küresel bir sorun olarak görülen demografik yaşlanmanın yarattığı sorunları azaltma adına çözüm önerileri sunulmaktadır. Yaşlı Dostu Kentler projesi bu çözüm önerilerinden biridir.

Araştırmada Türkiye'nin demografik yapısına dair yapılan incelemede 1980'li yıllara kadar genç nüfus yapısına sahip Türkiye nüfusunun hızla yaşlandığı görülmüştür. 2023 yılı verilerine göre %10,2 olan yaşlı oranı tahminlere göre 2050'de %23,1 ve 2100 yılında %33,6 seviyesine ulaşacaktır. Bu durum Türkiye'nin yaşlı nüfusa dönük sosyal hizmetlere ağırlık vermesini ve yaşlı dostu kentlerin sayısını artırmasını gerekli kılmaktadır. On Birinci Kalkınma Planı'nda yaşlı dostu kentler oluşturma hedefi gereği yaşlılara dönük hizmetlere yerel ve merkezi yönetimler tarafından önem verilmesi ve yaygınlaştırılması vurgulanmıştır.

Araştırma sahası olan İzmir'de nüfusun ülke ortalamasına göre daha hızlı yaşlandığı görülmüştür. 2023 yılı itibarıyla %12,8 olan yaşlı oranı ile İzmir ili, DSÖ kriterlerine göre "çok yaşlı toplum" statüsüne sahiptir. İzmir'de demografik yaşlanmayı sağlayan faktörlerin başında doğum oranlarının azalması, 1950'lerde gelişen şehirleşmenin getirdiği sosyal yapı, il dışından son yıllarda artan emekli (yaşlı) göçü vb. yer almaktadır. Ayrıca yapılan incelemede İzmir'de yaşlı nüfusun ilçelere göre mekânsal dağılımının dengeli olmadığı da görülmüştür.

İzmir'de yaşlı dostu kentler çerçevesinde devlet kurumları ve belediyeler eliyle sağlanan hizmetler incelendiğinde bu hizmetlerin belli alanlarda yoğunlaştığı görülmüştür. Yaşlılara dönük huzurevi ve bakımevi, sağlıklı yaş alma merkezleri, evde bakım hizmetleri, akademik eğitimler, sağlık ve ulaşım alanında sağlanan ayrıcalıklar bu hizmetlerin önemli kısmını oluşturmaktadır.

İzmir'de yaşlılara dönük hizmetlerin organizasyonunu Aile Sosyal Hizmetler İzmir İl Müdürlüğü, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Sağlık Bakanlığı ve ilçe belediyeleri sağlamaktadır.

Araştırma sonucu İzmir'de yaşlılara dönük hizmetlerin bazı ilçelerde yoğun olduğu görülmüştür. Bu ilçeler Karşıyaka, Bornova, Gaziemir, Foça ve Urla gibi sosyoekonomik yapısı gelişmiş ve yaşlı oranı yüksek ilçelerdir. Bunlar içinde Bornova, DSÖ'nün Yaşlı Dostu Kentler standardını yakalamıştır.

İzmir'de yaşlı nüfusun yoğun olduğu Dikili, Karaburun, Beydağ, Bayındır gibi ilçelerde yaşlılara dönük hizmetlerin düşük seviyede kaldığı görülmüştür. Öyle ki bu ilçelerde yeterli sayıda ve kapasitede huzurevi/bakımevi yer almamaktadır. Bu bakımdan yaşlı dostu kent hizmetlerinin gerekleri tüm ilçelerde asgari düzeyde dahi olsa yaygınlaştırılmalıdır.

Yaşlı dostu kent hizmetleri sadece huzurevi ve bakımevi seviyesine indirgenmemelidir. Yaşlı dostu kentlerin farklı yaş gruplarını kapsayıcı nitelikte olduğu dikkate alınarak yaşlı bireylerin çeşitli kuruluşlarda yönetim süreçlerine dahil edilmesi, sosyal hayatın içine katılması ve yaşlı dostu kent düzenlemelerinde görüşlerinin alınması gerekmektedir. Bu konuda İzmir'de

belirgin bir adım atıldığı görülmemiştir.

Son olarak ülke genelinde yaşlı dostu kent alanında iyi örneklerin tanıtımının ulusal düzeyde tanıtımına önem verilmeli ve şehirler arasında bu konuda iş birliğinin sağlanması gerekmektedir. Bu durumun yerel yönetimlerin öncelikli konuları arasında olması gerekmektedir. Yaşlı dostu kent alanında atılacak adımların gelecek dönemlerde yaşlılığa bağlı ortaya çıkabilecek sosyal problemlerin azaltılmasında önemli rolü olacaktır.

Yazar Katkıları [Zeliha KANTİK (Z.K), Fatih AYHAN (F.A)]: Konsept – F.A.; Tasarım – Z.K.; Denetim – Z.K.; Kaynaklar – Z.K.; Malzemeler – Z.K.; Veri Toplama ve/veya İşleme – F.A.; Analiz ve/veya Yorum – F.A.; Literatür Taraması – Z.K.; Yazma – Z.K.; Eleştirel İnceleme – F.A.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Katılımcı Onamı: "Bu araştırma, kamuya açık bilgi ve verilere odaklanmaktadır. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde, katılımcılar yalnızca yaşlılara yönelik hizmetlerle ilgili gizlilik içermeyen konularda bilgi paylaşımında bulunmuştur. Katılımcıların tamamı araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul etmiş ve kendilerine bilgilendirilmiş gönüllü onam formu imzalatılmıştır. Görüşmeler sonucunda herhangi bir veri analizine gidilmediğinden, etik kurul onayı alınması gerekliliği doğmamıştır."

Author Contributions [Zeliha KANTİK (Z.K), Fatih AYHAN (F.A)]: Concept – F.A.; Design – Z.K.; Supervision – Z.K.; Resources – Z.K.; Materials – Z.K.; Data Collection and/or Processing – F.A.; Analysis and/or interpretation – F.A.; Literature Search – Z.K.; Writing Manuscript – Z.K.; Critical Review – F.A.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Survey Consent: "This research focuses on publicly available information and data. During the interviews conducted within the scope of the research, participants shared information only on non-confidential issues related to services for the elderly. All participants voluntarily agreed to participate in the research and signed an informed consent form. Since no data analysis was conducted due to the interviews, obtaining ethics committee approval was unnecessary."

Kaynaklar

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2024). *Resmî web sitesi*. <https://www.aile.gov.tr/> (Erişim tarihi: 13 Ağustos 2024)
- Aslan, D. (2015). Yaşlı dostu kentler. *Yaşlı Dostu Kentler Sempozyumu Bildiri Kitabı* (26–27 Kasım 2015, Bursa), 22–28.
- Ayhan, F. ve Yazıcı, H. (2023). İzmir ili nüfusunun gelişimi ve değişimine dair demografik analiz çalışması. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 7(2), 273–290. <https://doi.org/10.46452/baksoder.1392186>
- Bilir, N. (2018). Yaşlılık tanımı, yaşlılık kavramı, epidemiyolojik özellikler. *TÜSAD Eğitim Kitapları*, 13–31. https://www.who.int/health-topics/ageing#tab=tab_1
- Birleşmiş Milletler (BM). (2024). *Our world is growing older*. <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/our-world-is-growing-older.html>
- Çolak, M. ve Özer, Y. E. (2015). Sosyal politika anlamında aktif yaşlanma politikalarının ulusal ve yerel düzeydeki analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(55), 115–124. <https://doi.org/10.17755/esosder.92999>
- Çuhadar, S. G. ve Lordoğlu, K. (2016). Demografik dönüşüm sürecinde Türkiye’de yaşlanma ve sorunlar. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (54), 63–80.
- Esendemir, Ş. (2016). Türkiye’de yerinde yaşlanma ve mekân gerontolojisinin temel parametreleri. *İstanbul University Journal of Sociology*, 36(2), 411–429.
- Fitzgerald, K. G. ve Caro, F. G. (2014). An overview of age-friendly cities and communities around the world. *Journal of Aging & Social Policy*, 26(1–2), 1–18. <https://doi.org/10.1080/08959420.2014.860786>
- Kalkınma Bakanlığı. (2018). *On Birinci Kalkınma Planı Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara.
- Keskin, M. ve Koçak, H. (2023). Türkiye’de nüfusun yaşlanması üzerine bir SWOT analizi. *Sosyolojik Düşün*, 8(2), 275–303. <https://doi.org/10.37991/sosdus.1267376>
- Köse, M. ve Aydın, Y. (2022). Coğrafi mekânın yaşlanma üzerindeki etkilerinin incelenmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(48), 325–341. <https://doi.org/10.31795/baunsobed.1085158>
- Köse, M. ve Sertkaya Doğan, Ö. (2022). Nüfus politikaları bağlamında Türkiye nüfusunun demografik dönüşümü, yapısal değişimi ve geleceği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (74), 247–267. <https://doi.org/10.51290/dpusbe.1152311>
- Mandıracıoğlu, A. (2010). Dünyada ve Türkiye’de yaşlıların demografik özellikleri. *Ege Tıp Dergisi*, 49(3), 39–45.
- Nazlı, A. (2016). Yaşlanma, birey ve toplum: Yaşlanmaya sosyolojik bakış. *Ege Tıp Dergisi, Ek Sayı* (55), 1–5.
- Özgür, E. M. (2018). Coğrafi gerontoloji: Coğrafya ile gerontolojinin kesişiminde bir disiplinin oluşumu. *TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu Tam Metin Bildiri Kitabı* (3–6 Ekim 2018), 324–335.
- Özgür, E. M. (2019). Yaşlanmanın coğrafyaları: Coğrafi gerontolojide ilerleme, tartışmalar ve araştırma gündemi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 17(1), 78–109.

- Özgür, E. ve Kılınc, N. (2022). Yaşlı dostu kentler ve topluluklara ilişkin kuramsal çerçevelerin gözden geçirilmesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 20(1), 310–337.
- Plouffe, L. A. ve Kalache, A. (2010). Towards global age-friendly cities: Determining urban features that promote active aging. *Journal of Urban Health*, 87(5), 733–739. <https://doi.org/10.1007/s11524-010-9466-0>
- Preston, S., Himes, C. ve Eggers, M. (1989). Demographic conditions responsible for population aging. *Demography*, 26(4), 691–704. <https://doi.org/10.2307/2061629>
- Şenol, E. ve Saraçoğlu, H. (2012). Tokat kentinde yaşlı nüfusun mekânsal dağılışı ve kent içi arazi kullanımının yaşlı nüfusun yaşam kalitesine etkileri. A. Açikel, S. Başol, A. O. Solmaz & M. Hanılçe (Eds.), *Tokat Sempozyumu (1–3 Kasım 2012) Bildiriler Kitabı* (s. 97–116). Tokat.
- Tepealtı, F. (2019). Lozan nüfus mübadelesi göçleri ve Türk mübadillerin iskânı. *Coğrafya Dergisi*, (39), 89–98.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2024a). *İstatistiklerle yaşlılar 2023*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Yaslılar-2023-53710> (Erişim tarihi: 7 Eylül 2024)
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2024b). *100 Yılın Göstergeleri*. Ankara.
- Uzun, A. ve Özkan, O. (2019). Emekli göçü literatürünün değerlendirilmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 24(41), 141–152. <https://doi.org/10.17295/ataunidcd.515551>
- World Health Organization (WHO). (2007). *Global age-friendly cities: A guide*. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/43755> (Erişim tarihi: 15 Eylül 2024)
- World Health Organization (WHO). (2024). *WHO age-friendly world*. <https://extranet.who.int/agefriendlyworld/who-network/> (Erişim tarihi: 7 Eylül 2024)
- Yakar, M. ve Özgür, E. (2022). Türkiye’de nüfus yaşlanması, yerel düzeyde tehlike çanları çalıyor! *Coğrafya Dergisi*, (44), 231–250.
- Yasak, Ü. ve Keskin, M. (2019). Afyonkarahisar şehrinde yaşlı nüfusun mekânsal dağılışı. 1. *İstanbul Uluslararası Coğrafya Kongresi Bildiri Kitabı* (20–22 Haziran 2019), 1158–1172. İstanbul.
- Yerli, G. (2017). Yaşlılık dönemi özellikleri ve yaşlılara yönelik sosyal hizmetler. *Journal of International Social Research*, 10(52), 1278–1287.
- Zengin Taş, E., Kırıkk, H., Yıldız, F. ve Ata, Z. (2023). Yaşlı dostu kentin anlamı ve aktif yaşlanmaya katkıları: Cumhuriyetin 100. yılında İzmir kenti örneği. *Kent Akademisi*, 16(Özel Sayı), 71–96. <https://doi.org/10.35674/kent.1352981>

İnternet Kaynakları

- URL 1 (2024) <https://www.izmir.bel.tr/tr/SaglikliYasAlmaVeDayanismaMerkezi/38/116>
- URL 2 (2024) <https://www.izmir.bel.tr/tr/AlzheimerVeDemansHastaVeAileleriBulusmaDanismaMerkezi/45/117>
- URL 3(2024) <https://www.izmir.bel.tr/tr/Projeler/evde-bakim-hizmeti/2709/4>
- URL 4 (2024) <https://www.karsiyaka.bel.tr/bilge-cinarlar-saglikli-yas-alma-merkezi-hayata-bagliyor>
- URL 5 (2024) <https://www.habercarsi.com/haber/19533/bilge-cinarlar-saglikli-yas-alma-merkezi-nde-handikapli-sanat-sergisi-duzenlenecek.html>
- URL 6 (2024) <https://urladh.saglik.gov.tr/TR,147351/yasli-dostu-hastane-kriterlerimiz.html>
- URL 7 (2024) <https://www.egepostasi.com/haber/Saglikli-yas-almayi-ogrendiler/184394>
- URL 8 (2024) <https://www.ieu.edu.tr/tr/news/type/read/id/8367>
- URL 9 (2024) <https://www.karsiyaka.bel.tr/karsiyakada-3-yas-universitesi-yola-cikti>
- URL 10 (2024) https://ege.edu.tr/tr-315/tazelenme_universitesi.html
- URL 11 (2024) <https://karsiyaka.bel.tr/karsiyaka-belediyesi-bin-yasliya-evde-tamir-hizmeti-verdi>